

MASTEROPPGAVE

Emnekode:
MKI210

Navn / kandidatnr.:
Håvard Bjørshol Glimo/813

Blir emnet friluftsliv i kroppsøving på ungdomsskolen ivaretatt?

En intervjustudie om læreres betraktninger, praksis og utfordringer i kroppsøvingsemnet friluftsliv på ungdomsskolen.

Dato: 28.05.18

Totalt antall sider: 31

Forord

Arbeidet med å skrive denne mastergradsoppgaven har vært krevende og tidvis frustrerende. Utallige timer med skriving, lesing og vurderinger har gått med til denne mastergradsoppgaven. Det hører med til historien at arbeidet også har vært morsomt, lærerikt, interessant og motiverende. Det å fordype seg i et emne som betyr mye for meg personlig har uten tvil lettet arbeidet.

Friluftsliv har vært en del av mitt liv helt siden før jeg kunne gå. Både med og mot min egen vilje har søndagsturen, helger og ferier på hytta med fjellsko eller ski vært med meg gjennom oppveksten. Gleden og fascinasjonen for friluftsliv vil alltid ha en plass i mitt liv. Så tusen takk mamma og pappa for at dere ga meg en interesse jeg kommer til å ha glede av, livet ut. Jeg vil også takke min samboer, Gina, som alltid har kommet med motiverende og støttende ord når arbeidet med oppgaven har vært vanskelig.

En spesiell takk rettes til førsteamanuensis Idar Lyngstad for kyndig veiledning, gode diskusjoner, flerfoldige gjennomlesninger og kommentarer som utvilsomt har bidratt til denne mastergradsoppgaven.

Videre må jeg rette oppmerksomheten til lærerne som sa seg villige til å stille til intervju. Deres perspektiv, historier og innsikt har uten tvil bidratt til denne oppgaven. Takk for gode samtaler, åpenhet og godt humør!

God lesning.

Håvard Bjørshol Glimo
Trondheim, mai 2019

Sammendrag

Friluftsliv er et emne i faget kroppsøving, og er blant emnene som skal inspirere elevene i norsk skole til livslang bevegelsesglede. Formålet med denne studien er å undersøke om friluftsliv i kroppsøving på ungdomsskolen ivaretas, fra lærernes perspektiv. Dette gjøres gjennom tre problemstillinger som handler om hvilke betraktninger lærerne har om friluftsliv i kroppsøving på ungdomsskolen, hvordan de planlegger og gjennomfører undervisning og hvilke utfordringer lærerne opplever med emnet.

Studiens formål belyses gjennom teori med bakgrunn i didaktiske valg, induktiv læringsmetode, tanker av John Dewey, og tidligere forskning på området. En rapport av Westlie, Bjørke & Brattli (2018) hevdet at friluftsliv blir nedprioritert i dagens skole. Engelsen (2014) har også undersøkt dette tidligere. Studier gjort av blant annet Lund (2014), Dahl, Moe og Standal (2017) hevder på sin side at friluftsliv er en del av skolen. Lærenes planlegging og gjennomføring av friluftslivsundervisning vises gjennom forskning gjort av blant annet Abelsen og Leirhaug (2017), Lund (2014) og Dahl m. fl. (2017) som hevder at induktiv læringsmetode er den ideell læringsmetode for læring i emnet. Studiens metode er et kvalitativt forskningsintervju av sju lærere i ungdomsskolen. Intervjuguiden er basert på den didaktiske relasjonsmodellen av Bjørndal og Lieberg (1978). Det ble tatt lydopptak av alle intervjuene og disse lydopptakene ble senere transkribert. Utsagnene ble fargekodet og sortert for å se etter likheter og forskjeller i svarene fra informantene. Deretter ble svarene analysert ved å foreta en meningsfortetning av utsagnene.

Studiens funn viser til at en definitiv nedprioritering ikke forekommer i ungdomsskolen. Basert på tidligere forskning og funnene i denne studien så kan det hevdes at friluftsliv i kroppsøving blir ivaretatt. Det som kan problematiseres er til hvilken grad emnet ivaretas. Opplæring i bruk av kart og kompass og gjennomføring av overnattingstur blir gjennomført i ungdomsskolen, men det som denne studien hevder at kompetansemålet «*praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø og gjøre rede for allemannsretten*» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) ikke blir gjennomført med hensikten om at elevene skal opparbeide seg erfaringer og læring fra naturen.

Nøkkelord: *Friluftsliv, kroppsøving, læreperspektiv, ungdomsskole, betraktninger, planlegging, undervisning, utfordringer*

Abstract**Is the subject outdoor life in physical education at the secondary school taken care of?**

Outdoor life is a part of physical education in school and is among the subjects that will inspire the pupils in the Norwegian school to life-long joy of movement. The purpose of this study is to investigate whether outdoor life in physical education at the upper secondary school is taken care of, from the teachers' perspective. This is done through three issues that shall determine which thoughts the teachers have about outdoor life in physical education in the lower secondary school, how they plan and carry out teaching in the subject and what challenges the topic has for the teachers.

The purpose of the study is illustrated by theory based on didactic choices, inductive learning method as a recognized method for the subject, thoughts by John Dewey, and previous research in the field. A report by Westlie, Bjørke & Brattli (2018) claimed that outdoor life is not being given priority in today's school. Engelsen (2014) has also investigated this earlier. Studies done by, among others, Lund (2014), Dahl, Moe and Standal (2017), claim that outdoor life is practiced in school. The teachers' planning and implementation of outdoor education is shown through, among others, Abelsen and Leirhaug (2017) Lund (2014) and Dahl et al. (2017). The study method is a qualitative research interview of seven teachers in secondary school. The interview guide is based on the didactic relationship model of Bjørndal and Lieberg (1978). All the interviews recorded audio and these audio recordings were later transcribed. The statements were coded and sorted to look for similarities and differences in the responses from the informants. The informants' statements were compressed to be analyzed.

Based on previous research and the findings in this study, it can be argued that outdoor life in physical education is taken care of. Teaching in the use of maps and compasses and the implementation of overnight trips is carried out in secondary school, but what this study claims is that the competence objective "*practicing outdoor life in different natural environment and account for the public right*" (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) is not implemented with the intention that the pupils will gain experience and learning from nature.

Key words: Outdoor life, physical education, teacher's perspective, secondary school, considerations, planning, teaching, challenges

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
Innledning	5
Læreplanen i kroppsøving på 8.-10. trinn	6
Tidligere forskning	7
<i>Lærernes perspektiv på friluftsliv i skolen</i>	7
Didaktisk relasjonsteori som grunnlag for studien	9
Induktiv læring	10
Metode	10
<i>Intervju som metode, deltagere og rekruttering</i>	10
<i>Intervjuguide og datainnsamling</i>	11
<i>Dataanalyse og tolkning</i>	12
Resultater	13
<i>Lærernes betraktninger om friluftsliv i kroppsøving</i>	13
<i>Planlegging og gjennomføring i friluftslivsundervisningen</i>	14
<i>Utfordringer lærerne opplever i forbindelse med friluftslivsundervisningen</i>	18
Drøfting	20
<i>Lærernes betraktninger om friluftsliv</i>	20
<i>Praktisering av friluftsliv i kroppsøving</i>	21
<i>Utfordringer friluftsliv i kroppsøving</i>	22
Konklusjon	23
Litteraturliste	25
Vedlegg	28
<i>Intervjuguide</i>	28
<i>Informasjonsskriv</i>	29
<i>Samtykkeerklæring</i>	30

Innledning

Kroppsøving har som formål å inspirere til livslang bevegelsesglede og en fysisk aktiv livsstil. Gjennom aktiviteter som lek, idrett, dans, svømming og friluftsliv skal elever i norsk skole finne en måte som inspirerer til at fysisk aktivitet blir en del av livet, også etter avsluttet skolegang (Kunnskapsdepartementet, 2015). I denne studien er det friluftsliv i kroppsøving på ungdomstrinnet som er undersøkt. I stortingsmelding 18 2015-16 defineres friluftsliv som «*Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse*». (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 10). Friluftsliv er et hovedområde i kroppsøving, og i formålet til kroppsøvingfaget står det at friluftsliv skal gi elevene kompetansen som trengs for å ferdes og verdsette opphold i naturen. Bruk av nærmiljø, fokus på lokale friluftslivstradisjoner, hvordan orientere seg og opphold i naturen til alle årstider skal vektlegges (Kunnskapsdepartementet, 2015).

Tidligere forskning har undersøkt hvorvidt friluftsliv i skolen er ivaretatt, men det er ikke gjort mye forskning om friluftsliv som emne på ungdomsskolenivå, ei heller fra lærernes perspektiv. Den tidligere forskningen som dreier seg om lærernes perspektiv viser til at lærerne som underviser i friluftsliv i skolen gjør det ut ifra egne interesser (Aadland, Arnesen og Nerland, 2009; Lund, 2014). I en studie av Dahl, Moe og Standal (2017) fant de at friluftslivsturene er noe av det som forbindes mest med friluftsliv i skolen.

Undervisningsmetodene lærerne velger kan fortelle noe om hvordan de ser på friluftsliv i skolen. Både Lund (2014), Helle (2017), Mikkelsen (2013) og Davidson (2001) har funnet at blant annet friluftslivserfaring er viktig i forbindelse med friluftslivsundervisning. Disse studiene konkluderer også med at friluftsliv prioriteres og at lærerne ønsker at det er et emne som hører til i skolen. Til tross for dette, viser en studie av Moen, Westlie, Bjørke og Brattli (2018) at, blant annet friluftsliv, er et av emnene som blir nedprioritert i kroppsøving (Moen, Westlie, Bjørke & Brattli, 2018). Dette er interessant, og står i kontrast til den tidligere forskningen.

Foreliggende studie tar seg fore å undersøke om friluftslivsemnet i kroppsøving blir ivaretatt, med hovedvekt på lærernes perspektiv, ut ifra hvilke betraktninger lærerne har om emnet. Det er også naturlig å undersøke hvilke didaktiske valg som tas og hvilke utfordringer lærerne opplever om emnet. Dette belyses gjennom tre problemstillinger:

1. *Hvilke betraktninger har lærere i ungdomskolen om emnet friluftsliv i kroppsøving?*
2. *Hvordan planlegger og gjennomfører lærere i friluftslivsundervisningen?*
3. *Hvilke utfordringer opplever lærere i forbindelse med friluftslivsundervisningen?*

Studiens første del skal presentere den tidligere forskningen på området, deretter blir et teoretisk rammeverk for studien forklart. Videre redegjøres det for de metodevalg som er tatt og resultatene av intervjuene av de sju lærerne der problemstillingene blir belyst.

Læreplanen i kroppsøving på 8.-10. trinn

Det er tre kompetansemål for friluftsliv på ungdomsskolen. Etter 10. trinn skal elevene sitte igjen med kompetanse i bruk av kart og kompass, hvordan praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø, gjøre rede for allemannsretten, samt planlegge og gjennomføre turer, også med overnatting utendørs (Utdanningsdirektoratet, 2015). Læreplanen er åpen for tolkning, men dersom man leser kompetansemålene og ser på hva som faktisk står, så er innholdet omfattende. Kompetansemålet som dreier seg om kart og kompass viser til variert terreng og andre metoder for å orientere seg på. Dette krever flere naturområder for å lære seg forskjellige kart eller naturtyper. Dette lar seg kombinere med å «*praktisere friluftsliv i ulike naturmiljøer og gjøre rede for allemannsretten*» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8). Utfordringen ligger i tidsaspektet, for noen skoler krever dette hele dager med busstransport, noe som ikke alle skoler prioriterer. Det står også at elevene selv skal planlegge og gjennomføre turer til ulike årstider, også med overnatting, noe som er tidkrevende. Dette skal gjennomføres minst to ganger i løpet av tre år, til forskjellige årstider. I min analyse av læreplanen kommer det frem at kompetansemålene er satt opp for å gi en progresjon i emnet. Først lærer elevene å orientere seg, gjerne i skolegården for og så gå videre til ukjent terreng. Deretter bygges det opp kompetanse gjennom å praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø, samt hva som er lov eller ikke lov i naturen gjennom opplæring om allemannsretten. På dagsturer eller lignende lærer elevene om bekledning, hvor mye mat og drikke som kreves og porsjonering av krefter. Slike erfaringer er viktige for en eller flere dager i naturen. Undervisningen i friluftsliv kulminerer i en elevplanlagt tur, med overnatting der erfaringene om å oppholde seg i naturen over tid blir anvendt.

Tidligere forskning

Lærernes perspektiv på friluftsliv i skolen

Forskning som dreier seg om læreres perspektiv i friluftsliv på ungdomsskolen har i liten grad sett konkret på hvilke betraktninger lærere har om friluftsliv i kroppsøvingsfaget. Til tross for dette, så finnes det forskning som gir et utgangspunkt for å si noe om lærernes betraktninger på friluftslivsemnet, blant annet av Klepsvik og Leirhaug (2009). De gjennomførte en studie der de undersøkte friluftslivets posisjon i skolen. Resultatene i studien viste at rett under halvparten av de 561 respondentene benyttet seg av naturen som læringsarena minst annenhver uke. Videre i studien kommer det frem at lærerne som underviser i friluftsliv i skolen også har en personlig interesse for friluftsliv. Aadland, Arnesen og Nerland (2009) har funn som støtter opp under dette. Hele 81,9% av deres respondenter utøver friluftsliv fra «noe» til «veldig mye» på egen fritid.

Et relevant aspekt ved friluftsliv i skolen er hva lærerne vurderer som sentral kompetanse for elevene, etter endt opplæring. Kompetansemålene er selvsikre som utgangspunkt, men det er flere elementer ved friluftsliv som er fordelaktig å ha kompetanse om for å kunne praktisere det på egenhånd. Lund (2014) fant at lærernes metodevalg i friluftslivsundervisningen blir tatt på friluftslivets premisser, ikke på skolens premisser. I en studie av til Dahl, Moe og Standal (2017) fant forskerne to hovedfunn når de kommer til hva lærerne tenker på når det kommer til friluftsliv i kroppsøving: tanker om selve friluftslivsturene og sikkerhetsforebyggende tiltak. Lærerne i studien til Dahl m. fl. (2017) ser på friluftslivsturene som noe positivt, en mulighet til å lære og å styrke det sosiale i en gruppe, men disse turene er også noe som potensielt kan være farlig, forteller lærerne. Derfor foretar de seg grundige analyser og risikovurderinger når de skal planlegge en tur, i slike beslutninger inkluderer de elevene. Lærerens viktigste oppgave i forbindelse med overnattingsturer er å skape trygghet, sier lærerne i denne undersøkelsen (Dahl m. fl., 2017). Lund (2014) har lignende funn, lærerne ønsker å formidle at friluftsliv skal praktiseres på en trygg og bærekraftig måte, og den beste måten å gjøre det på, er gjennom å praktisere friluftsliv. Klepsvik og Leirhaug (2009) har også funn som sier noe om hva lærere ser på som viktig med friluftsliv i skolen. I deres studie kommer det frem at 43% av lærerne ønsker at gode naturopplevelser er viktig i arbeidet omkring emnet. Disse studiene har funn som tyder på at friluftsliv i skolen blir ivaretatt. På den annen side viser en rapport av Moen m. fl. (2018) at friluftsliv er ett av emnene som blir nedprioritert i kroppsøving (Moen m. fl., 2018).

John Dewey hadde tanker om at læring skjedde gjennom erfaring og refleksjon. Ved å benytte aktive arbeidsmetoder der elevene prøver og feiler og dermed ser konsekvensene av handlinger, var gode læringsmetoder mente Dewey. Elevene reflekterer over hva som fungerte, eventuelt ikke, og prøver igjen på grunnlag av refleksjonen (Hansen & Jagtøien, 2001). Disse tankene har formet en kjent læresetning: *Learning by Doing*. Det er lærerens ansvar å legge opp til at elevene får assimilert stoffet gjennom aktive læringsmetoder (Hansen & Jagtøien, 2001). I så måte kan man se en sammenheng mellom Deweys tanker om erfaringsbasert læring og induktive læringsmetoder. Basert på tankene til Dewey utformet Ralph Tyler tre kriterier for læring gjennom erfaring: *Kontinuitet*, gjentakelser for å etter hvert oppnå automatiserte bevegelser. Det andre kriteriet var *rekkefølge*, som dreier seg om en systematisk progresjon i lærestoffet. Det tredje kriteriet er *integrasjon*, når en ferdighet kan overføres til noe utenfor det tradisjonelle bruksområdet (Hansen & Jagtøien, 2001).

Hvilken undervisningsmetode som mest ideell for friluftsliv skal ikke denne studien ta standpunkt til, men det kan fortelle noe om hvordan lærere ser på friluftsliv som et læringsmål eller om det i realiteten behandles som en sosial begivenhet. Tidligere studier viser at den induktive læringsmetoden betraktes som en god metode for friluftslivsundervisning. Lund (2014) fant at lærere legger opp til en induktiv læringsmetode med oppgaver, i naturen, uten instruksjoner for at elevene skal utvikle erfaring om friluftsliv i naturen. Dahl m. fl. (2017) har også eksempler på læring gjennom erfaring da noen av lærerne i deres studie velger å legge ut på dagsturer før eventuelle overnattingsturer slik at elevene får testet utstyret sitt. Lærerne i denne studien lar elevene prøve og feile i naturen for at de neste gang skal ha et bedre utgangspunkt for å løse oppgaven på en best mulig måte. Helle (2017) kan vise til lignende funn. Lærerne er opptatte av at elevene må oppleve og erfare selv, gjennom feiling eller suksess. Mikkelsen (2013) har støttende funn i sin undersøkelse, som viser til at erfaringsbasert læring fører til økt kompetanse i friluftsliv. Fra forskning i New Zealand kan Davidson (2001) støtte opp under at når lærerne legger opp undervisningen slik at elevene får utfordringer som de skal løse, oppstår det læring omkring situasjonen. Breiskalbakken (2010) rapporterte om et konkret eksempel på erfarende læring da læreren i hennes studie bevisst ikke ga instruksjoner om at elevene måtte kle på seg når de ankom leirplassen. Dette gjorde læreren for at elevene skulle erfare at man ble kald når bevegelsen stoppet.

Et annet sentralt element i friluftslivsundervisningen som kommer frem av tidligere studier er elevmedvirkning. Abelsen og Leirhaugs (2017) artikkel viser til at elevmedvirkningen var noe av det elevene satte mest pris på i friluftslivsundervisningen. De konkluderer med at bruk av en induktiv læringsmåte oppstår det erfaringer og læring i naturen.

Til tross for funnene i disse sju studiene viser en rapport av Moen m. fl. (2018) at til sammen 93,6% av elevene svarer i deres spørreundersøkelse at det er læreren som veldig ofte eller ofte bestemmer innholdet i timen. Noe som er i kontrast til læreplanens instruksjoner om at elevene skal planlegge. I samme rapport svarer 83,3% at læreren forklarer, viser og instruerer «veldig ofte» eller «ofte» hvordan en aktivitet skal gjennomføres. Det må kommenteres at denne undersøkelsen handlet om kroppsøvfingsfaget som helhet. Disse funnene handler ikke konkret om friluftsliv. På den annen side så kan man lese en tendens ut av funnene.

Emnet friluftsliv har elementer i seg som kan kreve mer ressurser i form av tid, penger til transport og lærere, sett i forhold til andre emner eller fag. Man må ta sikkerhet på alvor, og ofte er det en busstur som må til for å komme seg til naturen, Dahl m. fl. (2017) og Lund (2014) hevder at mangelen på tid og lærerressurser hemmer mulighetene til å bruke de best egnede undervisningsmetodene. Studiene viser til at det er henholdsvis planlegging av turer og bruk av induktive læringsmetoder i undervisningen som faller bort fra undervisningen. Engelsen (2014) har undersøkt hvorfor friluftsliv blir nedprioritert på videregående skole. I sin studie fant han at det er aktivitets- og skidager som bli kompromisset for friluftslivet på deres skole. Årsaken til dette var blant annet skolekulturen på den aktuelle skolen, som ikke hadde noen tradisjoner for utstrakt friluftslivsundervisning, og at store deler av kroppsøvfingskollegiet ønsker å prioritere annerledes. En annen mulig årsak for nedprioriteringen er mangel på kompetanse. Engelsen (2014) fant at åtte av de ti lærerne han intervjuet manglet formell kompetanse innenfor friluftsliv. Dette var noe av grunnen til at de ikke følte at de hadde den nødvendige kompetansen til å ha undervisning i friluftsliv, hevdet lærerne.

Didaktisk relasjonsteori som grunnlag for studien

Didaktikk er mye av grunnlaget for studien, hvilke valg tar lærerne for friluftsliv i skolen og hvorfor. Som grunnlag for denne studien har jeg valgt didaktisk relasjonsteori (Bjørndal & Lieberg, 1978). Denne teorien belyser at undervisning er mer enn bare å presentere lærestoff og at elevene utfører det som læreren har bestemt at skal gjennomføres. Flere faktorer inngår i

undervisning. Den didaktiske relasjonsmodellen ble utviklet for at læreren skulle ha best mulige forutsetninger for å tenke gjennom, planlegge og tilrettelegge undervisningssituasjoner. Modellen skulle tjene som referanseramme for planlegging og beskrivelse av et undervisningsopplegg. Følgende faktorer inngikk i den tradisjonelle modellen: *faginnhold, evaluering, didaktiske forutsetninger, læringsaktiviteter og mål* (Bjørndal og Lieberg, 1978, s. 135). Lærerens oppgave er å skape et samspill mellom disse faktorene. Utformingen i modellen er lagt slik for å illustrere at alle faktorene spiller inn på hverandre (Bjørndal og Lieberg, 1978). I senere tid har modellen blitt revidert, og de to nye faktorene er også inkludert i intervjuguiden. I den reviderte modellen er *didaktiske forutsetninger* nå delt opp i to deler, *rammefaktorer* og *læreforutsetninger* (Lyngsnes & Rismark, 2014, s. 86).

Induktiv læringsmetode

I dagens skole finner man to opplæringstradisjoner, en er mer akademisk, den andre er mer praktisk rettet. Den induktive læringsmetoden går fra det spesielle til det generelle, som betyr at læringsmetoden er basert på at alle bygger sin egen kunnskap, gjennom en praktisk tilnærming. Hypoteser, forsøk eller forklaringer blir prøvd ut for å løse et problem. Teori er et støttende element (Lyngsnes & Rismark, 2014). En god læringsprosess krever at den lærende er aktiv deltager i arbeidet, det være seg både handlinger og tanker for å innhente og bearbeide ny kunnskap eller innfallsvinkler (Lyngsnes & Rismark, 2014). Skolen skal lære elevene hvordan de skal skape en relasjon mellom etablert kunnskap og ny kunnskap (Lyngsnes & Rismark, 2014).

Metode

Intervju som metode, deltagere og rekruttering

For å finne ut hva lærere i ungdomsskolen tenker om friluftsliv i kroppsøving, har jeg intervjuet lærere i ungdomsskolen. Intervjuene var et semistrukturert, kvalitativt forskningsintervju, dette fordi jeg ønsket innblikk i deltagernes dagligliv, fra deres perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2018). I all hovedsak dreide intervjuet seg om å innhente informantenes beskrivelser av deres livsverden og hovedinnholdet i intervjuguiden var de tre problemstillingene (Kvale & Brinkmann, 2018).

Rekrutteringen av informanter skjedde via e-post. E-postene ble sendt til avdelingsledere ved flere skoler, som igjen videresendte min henvendelse til kroppsøvlingslærere. Denne metoden fungerte ikke optimalt, og jeg fikk få tilbakemeldinger fra noen av de foreslåtte deltagerne. De lærerne jeg fikk kontakt med hadde jeg direktekontakt med via e-post, og fikk gjort avtaler med et utvalg lærere. Deltagernes erfaring fra læreryrket varierte fra i overkant av et halvt år til 25 år i jobben, samtlige har undervist i kroppsøving alle årene i jobben. Alderen på informantene varierte mellom 24-52 år.

Et av spørsmålene fra intervjuguiden dreide seg om deres personlige forhold til friluftsliv, hvorpå samtlige av deltagerne svarte at de hadde et godt forhold til friluftsliv, både gjennom arbeidsliv og personlig erfaring. Det er i alt sju informanter, tre kvinner og fire menn, i denne undersøkelsen, og for å ivareta deres anonymitet, har alle blitt tildelt et fiktivt navn.

Både Lina og Mats ser på positiv på friluftsliv og liker å være ute, men påpeker at det ikke er noe de må gjøre, men at det er en fin avkobling. Ida har vært lærer ved en landsskole i over 20 år og ser på seg selv som en litt over gjennomsnittlig nordmann når det kommer til å være ute i naturen. Alle tre er lærere ved skoler utenfor en by. Felles for Ada, Adam og Ole er at de kommer fra mindre steder i Norge og har med seg friluftsliv fra oppveksten, og det er noe de fortsatt praktiserer. Pål har lang fartstid som lærer og bruker gjerne naturen til friluftsliv på fritiden.

Intervjuguide og datainnsamling

Intervjuguiden er designet på bakgrunn av den didaktiske relasjonsmodellen. En del av å finne ut hvilke tanker lærerne hadde om friluftsliv i kroppsøving, var å undersøke hvordan de planla og gjennomførte undervisning i emnet. Derfor ble didaktiske kategorier i relasjonsteorien sentral i utformingen av spørsmål (Bjørndal og Lieberg, 1978). Begrepene *elevforutsetninger*, *innhold*, *mål*, *vurdering*, *rammefaktorer* og *metoder* er alle faktorer i modellen, og det er opp til flere spørsmål knyttet til disse faktorene i intervjuguiden, problemstilling nummer to som dreier seg om hvordan lærerne planlegger og gjennomfører undervisning i friluftsliv, tar utgangspunkt i begrepene innhold, mål, metoder og vurdering i den didaktiske relasjonsmodellen. Problemstilling nummer tre dreier seg om utfordringer i emnet og dreier seg i stor grad om lærerforutsetninger, elevforutsetninger og rammefaktorer.

Intervjutyphen var delvis et faktuellet intervju, ettersom jeg var ute etter fakta og informasjon på hvordan en ideell undervisningspraksis i friluftsliv i kroppsøving så ut (Kvale & Brinkmann, 2018). Jeg fokuserte på hva som ble sagt og var opptatt av at deltagerne ikke skulle avbrytes, men få fortelle historier eller opplevelser fra undervisningssituasjoner. Alle intervjuene startet med at jeg orienterte informantene om hva, hvordan og hvorfor jeg undersøkte friluftsliv i ungdomsskolen. Denne redegjørelsen gjorde jeg for å fremstå som troverdig og seriøs (Kvale & Brinkmann, 2018). Alle de gjennomførte intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt med intervjuobjektet. Bakgrunnen for det er at slike intervju er en bedre kommunikasjonsform og det gjør det mulig å fange opp non-verbal kommunikasjon. Intervjuene varte rundt 30 minutter, og de ble gjennomført på deltagerens arbeidsplass. Alle intervjuene ble tatt opp og senere transkribert.

Dataanalyse og tolkning

Transkriberingen etter at intervjuene var gjennomført ble gjort ved å lytte til opptaket for og så skrive ned det som ble sagt, spørsmål for spørsmål. På grunn av intervjuguidens utforming kunne de individuelle svarene fra informantene sorteres under det respektive spørsmålet. Dette dannet grunnlaget for en koding der interessante utsagn, likheter og forskjeller ble kategorisert. Dette ble gjort for å skaffe en oversikt over materialet (Kvale & Brinkmann, 2018). I denne studien ble kategoriene ganske naturlig utformet på bakgrunn av de tre problemstillingene. Deretter ble det foretatt en koding av utsagnene, noe som førte til en meningsfortetning av data, altså at deltagerens utsagn ble forkortet ned til essensen av utsagnet (Kvale & Brinkmann, 2018). Videre ble disse utsagnene eller meningene fortolket. Med dette menes at utsagnene ble analysert for å finne en eventuell dypere mening i utsagnene (Kvale & Brinkmann, 2018). I arbeidet med denne studien opplevde jeg at det også måtte tolkes ut ifra hva som ikke ble sagt.

Studien ble meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), personvernombudet for forskning. Deltagerne har lest gjennom, godkjent og signert et informasjonsskriv som redegjør for studiens formål, frivillig deltagelse og om rettighet til å trekke seg. studiens metode og utvalg ble godkjent av NSD.

Resultater

De tre problemstillingene ble brukt som stillas under intervjuene og har spørsmål som er relatert til hver av de tre problemstillingene for å få frem nyanser og besvare problemstillingene. Det blir benyttet to begrep for å skille mellom to grupper av informanter: *byskole*, en skole som ligger i en større by i Norge og *landsskole*, en skole som ligger utenfor denne byen i Norge.

Lærernes betraktninger om friluftsliv i kroppsøving

Samtlige av de intervjuede lærerne ser positivt på friluftsliv i skolen. Lærerne som underviste ved landsskoler, påpekte at det er enkelt å undervise i friluftsliv på grunn av skolens nærhet til naturområder og marka. Lina sier:

«For vår del så koster det ingenting å dra ut, fordi vi har det rett utenfor. Altså vi har jo innsjø og turløype og alt så vi rekker det meste i en skoletime og har alle muligheter sånn sett»

En tanke jeg hadde før intervjuene var at friluftsliv kamufleres. Pål sier at friluftsliv ofte kamufleres gjennom turdager i sitt intervju. Med kamuflering menes det at en mangel på bevissthet rundt hva friluftsliv kan være, eller at kompetansemål relatert til friluftsliv ble inkludert i tverrfaglige undervisningsopplegg. For å konkretisere spørsmålet om friluftsliv ofte ble en del av tverrfaglig undervisning, ble naturfag brukt som et eksempel på fag som kan kombineres med friluftslivskompetansemål. Fem av sju sier at de ikke pleier å kombinere friluftsliv med noe annet fag. Pål sier at det skjer i «veldig stor grad» uten å utdype mer. Lina ønsker å kombinere fagene i så stor grad som hun klarer. Hun sier:

«Når jeg er mest fornøyd, da, det er når jeg får til å legge årsplanene sånn at jeg snakker om ulike økosystemer og ulike naturtyper i naturfag og så har jeg utegym, i nærområdet, i samme tidsrom, da er jeg fornøyd»

Denne metoden å arbeide på er mulig ved denne landsskolen på grunn av den målbevisste prioriteringen om å bruke nærområdet så langt det lar seg gjøre. Videre ønsket jeg svar på hvilke tanker de hadde om friluftsliv som emne i kroppsøving. Mange utsagn dreier seg om hvordan de forskjellige skolene praktiserer emnet. Ida, som underviser på en landsskole, understreker sine tanker om emnet på denne måten:

«Viktig del, igjen, en naturlig del. Vi ser at skolen trengs som arena for at alle ungdommene skal få prøve det, for ikke alle hjemmene praktiserer friluftsliv. Helsebiten, kulturbiten og det å faktisk vise dem mulighetene da».

Mats, Adam og Pål nevner orientering som en stor del av emnet. Mats og Adam sier også at overnattingsturen er en stor del av emnet, noe Ole også mener. Ole påpeker samtidig at hans skole ikke har fokusert mye på friluftsliv, på grunn av mangel på tid er praktisering av emnet utfordrende. Ada ser muligheten for en god variasjon i aktiviteter i kroppsøvningsfaget fordi det inkluderer elever med andre interesser enn typiske hallidretter, hun utdyper:

«først og fremst at det kan skape litt variasjon og alternativer i kroppsøvningsfaget (...) Det vil gi rom for elevene som har interesser, kunnskap eller erfaring i friluftsliv, noe som vil være en god mulighet til å bruke elevene som ressurser i et slikt fag»

Fem av sju mener at emnet er stort nok som det er, og muligheten til å gjøre som de vil med det gjør at emnet ikke er for stort eller for lite. Det er vanskelig å trekke ut en felles oppfatning av emnets størrelse. Pål retter oppmerksomheten mot valgfaget friluftsliv for de som er mer interessert i friluftsliv, han mener friluftslivsemnet i kroppsøving er stort nok som det er nå. Adam presenterer en interessant tanke omkring vektingen av emnet:

«Skal alle kompetansemålene ha like mye tid? Er det det som menes, det tror ikke jeg da. eller, det er umulig å gjennomføre. (...) I de rammene som en skole har så er det jo, man har kanskje muligheten til orientering og en overnattingstur. Sånn praktisk sett så er det ikke for lite i alle fall. En skal klare å få inn det man vil under den paraplyen der.»

Planlegging og gjennomføring i friluftslivsundervisningen

En sentral del av læreryrket er å planlegge undervisning, dette gjelder også for friluftsliv. Spørsmålet kan ha blitt stilt på en måte som gjorde gode svar vanskelig, så svarene er varierte. Fellesnevneren for alle informantene er at planleggingen av faget skjer i team og at innholdet inngår i en periodeplan for kroppsøving. Overnattingsturene fremstår i intervjuene som fastsatte med tydelig opplegg, tidspunkt og område for turen. Adam, Pål og Ole trekker frem orientering på et element i friluftsliv som gjennomføres og har tydelige opplegg klare for dette, med en klar progresjon. Pål sier:

«Her på skolen har vi periodeplaner for hvert område i kroppsøving og i tillegg har du en fremdriftsplan med tydelig progresjon. Orientering starter i skolegården, mellom blokkene før vi går ut i skogen som er vårt nærområde da, når vi har kommet oss opp på et høyere nivå.»

Lærernes bruk av periodeplaner viser en form for kontinuitet i innholdet i faget, men det kommer ikke frem om det er lagt opp til en progresjon for læring i emnet. Tidligere i denne studien har jeg belyst at læreplanen er bygget opp etter en progresjon. Det er vanskelig å påpeke en tydelig progresjon over tre år i emnet ut ifra intervjuene. Det ble også stilt spørsmål ved hvilke læringsmål som utarbeides ut ifra kompetansemålene. Svarene er i stor grad de samme som ved spørsmål om planleggingen, kompetansemålene legges inn i en periodeplan. Kun én av de intervjuede lærerne forteller til meg at læringsmål presenteres for elevene, Ada sier:

«Jeg prøver å bryte ned og forenkle kompetansemålene før jeg presenterer de for elevene, sånn at de oppleves som overkommelige og forståelig for elevene. Det er tross alt de som skal motiveres, og det er de som skal ha et læringsutbytte av undervisninga»

Det naturlige fortsettelsen fra å spørre om hvordan planleggingen foregår, er å få innblikk i hvordan undervisningen blir gjennomført. Adam legger frem et opplegg for orientering med tydelig progresjon. Ole og Ada nevner også orientering som element i et eksempel på gjennomføring av friluftsliv i skolen. Ole sier at det er idretten orientering som praktiseres, det er mye av det samme, men det er tekniske forskjeller, hevder han. Ada viser til et undervisningsopplegg som hun har brukt og hadde suksess med:

«Jeg har tidligere testet ut et opplegg hvor elevene skulle orientere seg i området, og følge en løype hvor de fikk ulikt faglig fokus på de ulike postene. Enkelte poster hadde annet faglig innhold, som oppgaver i norsk, matematikk eller engelsk, mens andre poster hadde mer praktiske oppgaver, som eksempelvis å gjøre opp ild eller bygge et stabilt bål»

Sju av sju lærere trekker frem overnattingsturen som et fast element i skoleåret. Dette betyr at det er lagt til rette for overnattingsturer i skolens årsplan og at lærerne således har gode forutsetninger for å få den gjennomført. Pål fortalte at en praksis noen skoler tyr til, er å ha to timer gym i uka på 9. trinn i istedenfor de tre som de egentlig skal ha. Dette gjøres for å opparbeide seg ekstra timer slik at de har muligheten til å frigjøre elevene for å dra bort fra skolen i 24 timer. Pål hevder at kompetansemålet *«praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø og*

gjøre greie for allemannsretten» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) ofte dekkes, men uten bevissthet rundt det. Han sier:

«Det er vanlig at det (friluftsliv) integreres som en sosial aktivitet da, du starter skoleåret med at ungdomstrinnet drar på skogtur, det er veldig vanlig. Eller at du blander det med friidrettsdag, hvor vi bruker sykkel gjennom forskjellige naturmiljø»

Ida og Lina sier at det er viktig at elevene får gode opplevelser på overnattingsturen. Lina fortalte at de hadde foretatt endringer i gjennomføringen av overnattingsturen. Tradisjonelt hadde overnattingsturen vært en lengre skitur inn til en hytte. De som ikke var like vant med friluftsliv, sleit på denne turen. Da ble turen omgjort til en høsttur med vandring inn til den samme hytta. På denne måten opplevde flere elever overnattingstur som noe positivt. I de seneste årene har skolen samarbeidet med en lokal bedrift og fått skreddersydd opplegg i samsvar med læreplanen. Læreren og bedriften snakker sammen og blir enige om et opplegg som passer for alle. Målet med disse endringene var å vise elevene at friluftsliv kunne være noe positivt, det skal ikke bare være et slit.

En tanke jeg gjorde meg før arbeidet med denne studien, var at orientering var enkelt å gjennomføre og at overnattingsturer var vanskelige å gjennomføre. Derfor spurte jeg informantene om hvilke kompetansemål som var minst og mest utfordrende å undervise i eller om. Svarene var ikke så tydelige som jeg så for meg. Til tross for at seks av sju informanter ikke har nevnt kompetansemålet *«praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø og gjøre greie for allemannsretten»* (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) og hvordan de praktiserer dette i undervisningen tidligere i intervjuet, så nevnes dette, sammen med orientering, som det minst utfordrende å gjennomføre. I intervjuene har Lina og Pål nevnt diverse aktivitetsdager som noe de praktiserer. Adam påpeker at en aketur i skogen er i praksis noe som dekker dette målet. Orientering nevnes som noe av det enklere i stor grad på grunn av tid. Ole sier dette i sitt intervju:

«Det som er minst utfordrende er jo orientering, fordi det er såpass lett, for det kan du gjennomføre på en time. Så trenger du kart og kompass da, man trenger liksom ikke mye mer enn det.»

Ida så på overnattingsturen som det minst utfordrende aktiviteten, mye fordi opplegget var så tydelig i skolens årsplan. I motsetning til Ida, så mener Mats, Adam, Lina, Ole og Ada at overnattingsturen er utfordrende. Det som påpekes hos disse, er at det er planleggingen av turen og tiden som må tas fra andre fag som er et problem, ikke nødvendigvis gjennomføringen av turen. Andre grunner til at overnatting trekkes frem som krevende, er økonomi og kravene som stilles til lærer og elev. Ansvar hører med til læreryrket, og kanskje spesielt når man forlater skolens område for undervisning. Informantene snakket også om at elevenes forutsetninger til å gjennomføre en overnattingstur må tas med i planleggingen.

Mats, Ida og Pål trekker frem at kunnskap om allemannsretten kanskje blir noe underkommunisert, og at det er utfordrende å få gjennomført undervisning om allemannsretten, mye av grunnen til det er at de ikke tar seg tid til å undervise teori i kroppsøving, som Pål selv sier:

«Allemannsretten, kanskje? Vi ikke tar oss tid til å ha teori, da. Det har sammenheng med at 10. trinn har vi bare to timer gym i uka. Skal du da prioritere å bruke tida på teori, eller skal du bruke det til praktiske ting? Vi prioriterer det til praktiske ting».

For å videre undersøke lærernes betraktninger på friluftsliv, men også for å undersøke hvordan det praktiseres spurte jeg lærerne om hvordan de vurderte i friluftsliv i kroppsøving. Orientering pekes på som det enkleste å vurdere, på grunn av aktivitetens konkrete art, sier Adam og Pål. Ole og Ida vurderer samarbeid og «fair play», mens Ada og Lina benytter seg av et skjema med ulike vurderingspunkt som hjelpemiddel i vurderingsarbeidet. Jeg stilte et oppfølgingsspørsmål til alle informantene om hvordan de konkret vurderer på en overnattingstur, med unntak av Ida og Adam, så svarte ingen på dette før oppfølgingsspørsmålet. Samlet så dreide svarene seg i hovedsak om bekledning, holdninger og samarbeid.

På grunn av at dette oppfølgingsspørsmålet ikke fikk mange klare svar dannes det en mistanke om mangelfull vurderingspraksis i friluftsliv og det kan spekuleres om overnattingsturene sees på som et læringsmål.

Utfordringer lærerne opplever i forbindelse med friluftslivsundervisningen

En av antagelsene før intervjuene var at friluftsliv som emne var noe som i stor grad gir utfordringer for lærerne. Dette kan være utfordringer knyttet til utstyrmangel, elevgruppen eller lærerens egen kompetanse. Alle disse tre nevnte, potensielle, utfordringene hadde hvert sitt spørsmål i intervjuguiden. Noe overraskende kom det frem at lærerne ikke så på noen av disse utfordringene som hemmende for deres undervisning i emnet. Ut ifra intervjuene kom det frem at rammefaktorene er det som skaper mest utfordringer for lærerne i friluftslivsundervisningen, mer spesifikt økonomisk støtte og tid til å planlegge eller gjennomføre. Det er grunn til å anta at lærerne da sikter til aktiviteter som en tur eller overnattingsturer som tidkrevende og trenger økonomisk støtte. Ida mente økonomi er den største utfordringen: «*Hvis man er på tur, så koster det, vi må ha med kommunen på det*», sier hun. Pål pekte på tid som en stor utfordring med emnet:

«Timetallet, det er lavt timetall, to timer på 10.trinn, det er alt for lavt, kort sagt, til å få til noe spennig, for på 10. trinn er det andre ting som kommer inn. Året avsluttes tidligere, karakteren settes 8. mai.»

Ved skolen til Pål ble orientering lagt til 8. trinn, og overnattingsturen skjedde på 9. trinn. Pål gjorde derfor denne vurderinga og la alle friluftslivskompetansemålene til trinnene før 10. trinn. På spørsmål om lærernes kompetanse, så mente alle at deres kompetanse innenfor friluftsliv var tilfredsstillende, og de fleste baserte dette på egen erfaring fra fritid og/eller utdanning. Ole hadde ikke undervist lenge, men han var trygg på seg selv i naturen, selv om det faglige nivået kanskje trengte justeringer, som han sier:

«Min personlige kompetanse er god nok. Men så handler det om at jeg skal lære bort til andre, sånn som jeg gjør. (...) Jeg må bli bedre på å lære bort til andre, for det er såpass kritisk i friluftslivet da. For eksempel når det blir kaldt, hvis jeg ikke har lært dem hvordan de skal kle på seg så blir det jævlig å være på tur, da, det blir litt min feil da, hvis de fryser på tur»

Hvorvidt elevgruppa kan være avgjørende, så er det ingen tvil om at den er med på å påvirke hvilke muligheter eller begrensninger man har i emnet. Ingen av lærerne har opplevd å måtte avlyse turer, men noen vedgår at planleggingen av turer kan bli mer krevende ut ifra at det stort mangfold av forutsetninger i elevgruppa. Adam og Ole nevner elevenes erfaringsnivå som noe

man må ta hensyn til, eller ulike elevdiagnoser som Lina har opplevd som et element som må organiseres rundt. Adam og Ada peker på at elever kan være verdifulle gjennom deres erfaring fra for eksempel speideren. Elevens forhåndskunnskap kan skape utfordringer, her eksemplifisert av Adam:

«For å ta et eksempel fra min skolegang da, vi dro på snøhuleturn i 7. klasse, for alle som er der jeg kommer i fra har opplevd 40 minus, men sånn som her så kommer noen i ankelsokker og joggesko, i slaps. Erfaringene til mange elever her er såpass dårlige at, eller få erfaringer, så det påvirker hva vi kan gjøre»

Seks av sju informanter kan fortelle at skoleledelsen ved skolene ser verdien i friluftsliv. Det er kun Pål som hevder at hverken skoleledelse eller noe departement har vist form for interesse knyttet til friluftsliv. Hans fanesak er at det må bli mer kroppøving i skolen, og påpeker samtidig at det ikke er for friluftslivets del, men at timetallet må opp. Det er mye friluftsliv i norsk skole, men bevisstheten rundt det er for lav, hevder han. Lærerne ved landsskolene nevner at kommunen er viktig i arbeidet med friluftsliv i skolen. Det er også eksempler fra to byskoler der skoleledelsen ønsket mer friluftsliv ved sin skole. Ole fortalte at den nye rektoren ved hans skole ønsket mer fokus på friluftsliv. Adam kunne også fortelle om en skoleledelse som ønsket fokus på kroppøving og dermed også friluftsliv, han sier:

«Et eksempel nå er at det var penger til overs på budsjettet. Der ble det satt av en stor del til investeringer til valgfaget friluftsliv, da. (...) Men vi kjøper utstyr som alle kan få nytte av».

Ingen av de intervjuede lærerne mener at utstyrmangel er en årsak til eventuelt fraværende friluftsliv i skolen. Frivilligsentraler eller lån mellom elever eller lærere bidrar til at utstyrsbasene er tilstrekkelige og ikke er en årsak for å utelukke friluftsliv. Adam trekker frem mangel på lærerressurser når elevgruppen er stor som årsak for at større friluftslivsaktiviteter, som kanopadling, ikke blir gjennomført, selv om lån av kano er mulig. Pål bruker også kano som eksempel, men forklarer at tiden kan vanskeliggjøre et slikt undervisningsopplegg, han sier:

«Det finnes en utleiesentral i nærheten, det lokale idrettslaget drifter gjennom kommunen. Alt som trengs for friluftsliv. Men det krever masse forberedelser for læreren, det er største utfordringen. Forberedelse, gjennomføring, etterarbeid.

Drøfting

Lærernes betraktninger om friluftsliv

I forskningslitteraturen, som denne studien bygger på, hevdes det at lærere som underviser i kroppsøving og dermed også friluftsliv benytter seg av naturen for å praktisere friluftsliv på fritiden. I tillegg finner forskningen at lærere underviser i fag de interesserer seg for (Klepsvik og Leirhaug, 2009; Aadland, Arnesen og Nerland, 2009). Min analyse stemmer godt overens med disse forskningsfunnene. Lærerne ser verdien i å bruke naturen for å koble av, mye på grunn av oppveksten eller hvor de kommer fra. Dette danner et godt utgangspunkt for friluftslivundervisningen. Dahl m. fl. (2017) finner at friluftslivsturene og sikkerhetsforebyggende tiltak fremstår som det mest sentrale i emnet. Uten at lærerne fikk et direkte spørsmål om hva det viktigste i emnet er for dem, så kommer det frem at orientering er sentralt i emnet. Sju av sju informanter opplyser at orientering gjennomføres i emnet og de bruker tid på det. Dette kan leses som et forebyggende tiltak, det er tross alt viktig å vite hvor man er når man befinner seg utenfor allfarveg. I tråd med Dahl m. fl. (2017) så ser også informantene i denne studien på overnattingsturen som noe viktig. Alle informantene opplyser at det gjennomføres og prioriteres.

Adam, Pål, Ida og Mats sier at skoleåret gjerne starter med en tur. Da oppleves friluftsliv som en arena for noe sosialt, og ikke som noe man skal lære. Ifølge læreplanen skal lærerne inkludere elevene i planleggingen av turer, og forskningen viser til funn som tyder på at dette gjøres (Dahl m. fl. (2009); Lund (2014)). I denne studien finner jeg ikke at lærerne praktiserer medvirkning for elevene. Klepsvik og Leirhaug (2009) sier at naturopplevelser er sentralt i friluftslivsundervisningen, noe som også Ole, Adam, Lina og Ada uttaler. Et eksempel fra Lina er endringen av opplegget rundt overnattingsturen for at alle elevene skulle oppleve turen som noe positivt. Adas perspektiv på at friluftsliv er et flott avbrekk i et fag som i stor grad foregår i en idrettshall eller gymsal er et eksempel på det samme.

I denne studien hevder Pål at friluftsliv ofte kamufleres gjennom ulike aktivitetsdager utenfor skolegården eller lignende. Det at friluftslivet kamufleres menes i denne studien at det ikke er kompetansemål relatert til emnet som er hovedfokuset med undervisningen. Dette bekreftes indirekte av informantene. Slike aktivitetsdager, skidager, turdager gjennomføres ved skolene. Lina forsøker å legge opp til å ha så mye undervisning som mulig utendørs der det er passende

og Adas eksempel på en løype med forskjellige poster, er eksempler på undervisning i friluftsliv, som ikke er en del av en større dag utendørs. Kompetansemålene for friluftsliv er ikke primærfokus for undervisningen. I så måte er disse eksemplene delvis støttende til Lunds (2014) funn om at lærerne legger opp undervisningen etter friluftslivets prinsipper. I all den tid undervisningen foregår i naturen vil bekledning, mat og drikke være rammefaktorer som må tenkes igjennom, og dermed må planleggingen ta utgangspunkt i rammene naturen bestemmer.

Rapporten til Moen m. fl. (2018) hevder at friluftsliv er et av emnene som blir nedprioritert i kroppsøving. Nettopp denne rapporten bygget opp under en mistanke som jeg har hatt siden jeg begynte på egen utdanning og forsto hvor mye friluftsliv det egentlig skal være på ungdomsskolen. Til tross for dette, så er funnene i min studie ikke i samsvar med rapporten til Moen m. fl. (2018). Lærerne praktiserer kart- og kompassopplæring, gjennomfører overnattingsturer og gjennomfører diverse aktivitetsdager i naturen, noe som kan svare til fagets kompetansemål. På bakgrunn av dette kan det argumenteres for at friluftslivsemnet blir ivaretatt.

Praktisering av friluftsliv i kroppsøving

Det som kommer frem av tidligere forskning, er at en induktiv læringsmetode virker å være en anerkjent og anvendt metode i opplæringen. En induktiv læringsmetode krever at eleven er aktiv i læringsarbeidet. På denne måten oppstår det læring hos eleven, og eierskap til den nye kunnskapen oppstår (Lyngsnes & Rismark, 2014). Deweys tanker om aktiv læring som danner grunnlag for Tylers tre kriterier for læring gjennom erfaring, er et godt utgangspunkt for å lære innenfor friluftsliv (Hansen & Jagtøien, 2001). Dette synet kommer godt frem i lærernes skissering av opplæringen i bruk av kart og kompass. *Kontinuitet* er innfridd ved å ha flere uker med opplæringen. *Rekkefølgen* blir i dette undervisningsopplegget definert etter hvilken type orientering som læres først, og at de forskjellige naturområdene innlemmes som arena for å lære om forskjellige karttyper. *Integrasjon* dekkes ved å bruke kunnskapen i et orienteringsløp, eller ved å sette kurs når man er på turer. Adam skisserte en slik undervisning for meg. Læreren må forsikre seg om at bruk av kart og kompass er kunnskap elevene innehar for å at de skal finne frem. Sikkerhetsaspektet ved faget krever oppmerksomhet, noe god opplæring innenfor kart og kompass sørger for. Et spørsmål som det går an å stille seg, er om det er problematisk at det er idretten orientering som læres bort. Ole og Adam sier at det er idretten orientering som praktiseres. Spørsmålet som da reiser seg, er om dette er i tråd med kompetansemålet om opplæring i kart og kompass, eller om dette er en idrettsaktivitet. Resultatet er det samme,

elevene får kunnskap i å orientere seg, men det virker å være svak kobling til friluftslivsundervisningen noe som kan svekke emnet friluftsliv.

Kompetansemålet «*Praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø, gjøre rede for allemannsretten*» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) sees på som en forberedelse til større turer i denne studien. Kompetansemålet gir grunnlag for mindre turer i naturen og derfor forberede for elevene før en overnattingstur. Eksempelet fra studien til Dahl m. fl. (2017), der klassene legger ut på dagsturer før en overnattingstur for å la elevene teste utstyret, er i tråd med disse tankene. Slike eksempler kommer ikke frem av denne studien, derfor dannes mistanker om mangel på en progresjon i læring i emnet. Abelsen og Leirhaug (2017) Lund (2014), Dahl m. fl. (2017), Helle (2017), Mikkelsen (2013), Davidson (2001) og Breiskalbakken (2010) peker alle på at en induktiv læringsmetode er en god måte for å lære i friluftsliv. I denne studien finner jeg noen eksempler på at dette forekommer. Ada skisserer et opplegg som ligner dette. Ole sier at dersom han ser elevene fryser, så gir han dem tips om at det kan være lurt å ta på en jakke, men han tvinger de ikke til å gjøre det, nettopp fordi de skal lære det av seg selv. Utover dette kan jeg ikke påberope funn som viser at lærerne praktiserer dette. Samtidig kan jeg heller ikke avvise at induktive læringsmetoder blir praktisert, ettersom jeg ikke har funn som tilsier at informantene ikke benytter seg av induktive læringsmetoder.

Med dette sagt så viser Moen m. fl. (2018) til funn om at elevene selv ikke foretrekker en induktiv læringsmetode. 83,3% av elevene svarer i undersøkelsen at læreren underviser med forklaringer, viser hva som skal gjøres eller instruerer. I samme rapport hevdes også at til sammen 93,6% av elevene mener at det er læreren som «veldig ofte» eller «ofte» bestemmer innholdet i timen. Klepsvik og Leirhaug (2009) hevder at elevmedvirkning er viktig i friluftsliv. I mine funn er det kun Ada som eksplisitt sier at elevene inkluderes i planleggingen. Et interessant moment ved dette er at om lærerne selv planlegger turer, vil sikkerheten ivaretas. Dette er i tråd med hva Dahl et. al (2017) fant i sin studie.

Utfordringer friluftsliv i kroppsøving

Mangelen på tid og bemanning er noe av det som hemmer emnet mest. Dette gjør at ønskelige undervisningsmetoder og planlegging kan falle bort på grunn av dette (Dahl m. fl. (2017); Lund (2014). Lignende situasjoner nevnes av Pål og Adam som forteller om at utstyr som kano kan lånes, men det benyttes ikke. Pål legger tidsbruk på å hente kanoene til grunn for dette og Adam sier at det er et behov for flere lærere, som innehar de rette kvalifikasjonene i større

undervisningsopplegg. Lærerne mener at det er planleggingen av overnattingsturene som er mest utfordrende. Her nevnes elevgruppa som noe man må ta hensyn til. Samtlige av lærerne sa at elevgruppa kan være avgjørende for god undervisning i emnet. Lærerne må ta hensyn til elevenes forhåndskunnskap i planleggingen, noe som kan oppleves som utfordrende. Informantene opplyste at overnattingsturen er et fast opplegg som skjer på et fastsatt trinn. Dette hjelper på gjennomføringen, siden planleggingen ikke trenger å gjøres til detalj hvert år. Forskningen til Klepsvik og Leirhaug (2009) viser at elevmedvirkning er viktig og læreplanen viser at «elevene skal planlegge og gjennomføre turer(...)» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8). Dermed er fastsatte turer delvis i strid med læreplanen og funnene til Klepsvik og Leirhaug (2009). Selv om lærerstyrt planlegging med tanke på sikkerheten er forståelig.

Seks av sju av informantene hevder at deres skoleledelse ønsker at deres skole skal praktisere friluftsliv. Ole og Adam sier at deres rektorer aktivt går inn for at det skal satses mer på friluftsliv med å gi penger for å øke utstyrsbanken. Dette går imot funnene til Engelsen (2014), som peker på at manglende skolekultur fører til mindre friluftsliv. Denne studiens funn tyder på en god skolekultur hos alle de skolene som er inkludert i denne studien. Skolene gir tid til overnattingsturer og orienteringsundervisning.

Spørsmålet er om det virkelig er ønskelig å satse på friluftsliv når jeg samtidig har funn om at lærerne ikke har tid til å gjennomføre opplegg på grunn av at andre fag også skal ha timene sine. Med dette sagt, så er det selvsagt ikke lov å ta fra andre fag sine undervisningstimer, men dersom det kan frigjøres flere lærere for å gi muligheten til å padle i kano, vil mulighetene øke noe. Videre i sine funn har Engelsens (2014) informanter uttalt at noe av grunnen til en lav prioritet på friluftsliv, er knyttet til deres mangel på kompetanse. Dette er ikke tilfellet hos mine informanter, som selv mener de innehar god kompetanse innenfor friluftsliv. Friluftslivsundervisningen er per definisjon tilstrekkelig og gjennom aktivitetsdager, skidager eller andre lignende heldags aktivitetsdager, spørsmålet er om elevene lærer noe de ikke kan fra før, eller tar med seg noe til neste gang de drar på tur.

Konklusjon

Mye av bakgrunnen for denne studien er basert på rapporten publisert av Moen m. fl. (2018) som hevdet at friluftsliv er et emne som blir nedprioritert, noe jeg også hadde mistanker om før starten av denne studien. Gjennom tidligere forskning på emnet og mine funn så er jeg ikke like

sikker lengre. Lærerne ønsker å gjennomføre friluftsliv i ungdomsskolen, men opplever utfordringer knyttet til det. Jeg kan ikke vise til noe som tilsier at det foregår en bevisst nedprioritering med utgangspunkt i mitt datamateriale. Lærerne verdsetter faget, i likhet med skoleledelsen. Det er ikke urimelig å mene at lærerne gjør det beste ut ifra utgangspunktet der en skolehverdag med flere fag og andre rammefaktorer spiller inn som problematiserer utstrakt friluftslivsundervisning. Klepsvik og Leirhaug (2009) hevdet at gode naturopplevelser er sentralt i friluftsliv i skolen, noe jeg kan si at lærerne i denne studien absolutt forsøker å oppnå. Det fokuseres dessuten på sikkerhet i form av orientering og sosiale begivenheter i form av overnattingsturen. Det trenger ikke være et negativt utgangspunkt.

Forskningen viser til at induktiv læringsmetode og elevmedvirkning er metoder som bør benyttes i undervisningen i friluftsliv. Dette har jeg funnet understøttelse til i min analyse, men det er samtidig begrensninger ved denne studien, som ikke går i dybden på læringsmetoder og elevmedvirkning. Med dette sagt, så kan dette være tema for videre forskning. Det er problematisk at lærere ikke planlegger undervisning opp imot kompetansemålet «*Praktisere friluftsliv i ulike naturmiljø og gjøre greie for allemannsretten*» (Utdanningsdirektoratet, 2015, s. 8) tilsynelatende ikke blir praktisert bevisst. Deltagerne i denne studien snakker fritt om orientering og overnattingstur, men ikke om de enkle turene som dette kompetansemålet kan innebære. Det kan tenkes at det rett og slett utgår på grunn av mangelen på ressurser, i form av lærere eller økonomi, eller at det ikke blir sett på som et læringsmål. Til tross for dette har informantene i denne studien sagt at friluftslivsdager, skidager, turdager og lignende er deler av skolens årsplan.

Oppsummert så er utfordringene i emnet ikke så store som jeg hadde tanker om på forhånd. Utstyrsmangel eller motvilje hos ledelse nevnes ikke som en utfordring, heller ikke lærernes kompetanse. Det er i mange tilfeller tiden som ikke strekker til, for det kan være krevende å planlegge for å ha med seg en stor gruppe på tur. Elevenes kompetansenivå er varierte, og som lærer, kan man ikke etterlate elevene til seg selv. Derfor må sikkerheten prioriteres, noe min analyse viser at lærerne gjør. Hvis en ser stort på det, så er disse måtene å lære bort friluftsliv en induktiv læringsmetode. Lærerne gir opplæring i bruk av kart og kompass, samt et forsøk på å sove utendørs. Så er det opp til elevene selv å oppsøke naturen for å prøve, og mest sannsynlig lære.

Litteraturliste

Aadland, H., Arnesen, T. E. & Nerland, J. E. (2009). Friluftsliv in the Norwegian Lower secondary School. Hentet fra <http://norwegianjournaloffriluftsliv.com/doc/132010.pdf>

Abelsen, K. & Leirhaug, P. E. (2017). Hva vet vi (ikke) om elevers opplevelser med friluftsliv i norsk skole – en gjennomgang av empiriske studier 1974-2014. *Journal for Research in Arts and Sports Education*, 1(3.). Hentet fra

https://jased.net/index.php/jased/article/view/615/1975#CIT0017_615

Bjørndal, B. & Lieberg, S. (1978). *Nye veier i didaktikken?* Oslo: Aschehoug

Breiskalbakken, M. K. (2010). *Jeg er han med sekken*. Mastergradsavhandling, Norges idrettshøgskole. Hentet fra: [https://nih.brage.unit.no/nih-](https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/bitstream/handle/11250/171566/Breiskalbakken%2c%20Mette%20v2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[xmlui/bitstream/handle/11250/171566/Breiskalbakken%2c%20Mette%20v2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/bitstream/handle/11250/171566/Breiskalbakken%2c%20Mette%20v2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Dahl, L., Moe, V., F. & Standal, Ø., F. (2017). På tur med det uforutsette: Refleksjoner om sikkerhet hos friluftslivslærere på videregående skole. *Nordic Studies in Education* 3(37.), 201-216. doi: [10.18261/issn1891-5949-2017-03-04-06](https://doi.org/10.18261/issn1891-5949-2017-03-04-06)

Davidson, L. (2001). Qualitative research and making meaning from adventure: A case study of boys' experiences of outdoor education at school. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 1:2, 11-20, DOI: [10.1080/14729670185200041](https://doi.org/10.1080/14729670185200041)

Engelsen, M. B. (2014). *Hvorfor nedprioriteres friluftslivsundervisning i kroppsøvningsfaget?* Mastergradsavhandling, Høgskolen i Sogn og Fjordane. Hentet fra

[https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-](https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/218723/Engelsen_Morten%20Birkeland.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
[xmlui/bitstream/handle/11250/218723/Engelsen_Morten%20Birkeland.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/218723/Engelsen_Morten%20Birkeland.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Hansen, K. & Jagtøien, G., L. (2001). *Aktiv læring – fagdidaktikk i kroppsøving*. Gyldendal Undervisning

Helle, M. K. (2017). *Friluftsliv i skolen. En kvantitativ studie av elevers erfaringer med friluftsliv på idrettslinjen*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Tromsø. Hentet fra <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/11928/thesis.pdf?sequence=1>

Klima- og miljødepartementet. (2016). *Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet*. (Meld. St. 18 2015-2016). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Leirhaug, P., E. & Klepssvik, K. (2009). *Har skulen snudd ryggen til naturen?* Paper presentert på Forskning i friluft 2009, Oslo

Lund, T. (2014). *Lærerens tilrettelegging for elevens læring i skolens friluftsliv*. Mastergradsavhandling, Høgskolen i Sogn og Fjordane. Hentet fra: https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/218731/Lund_Tom.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2014). *Didaktisk arbeid* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Mikkelsen, T. (2013). *Friluftslivsundervisning i videregående skole: Autonomi eller kontroll?* Mastergradsavhandling, Norges idrettshøgskole. Hentet fra <https://core.ac.uk/download/pdf/52073176.pdf>

Moen, K., M., Westlie, K., Bjørke, L. og Brattli, V., H. (2018). *Når ambisjon møter tradisjon*. Hentet fra https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/handle/11250/2482450/opprapp01_18_online.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sjøberg, Svein. (2019, 10. mai). Didaktikk. I Store norske leksikon. Hentet 12. mai 2019 fra <https://snl.no/didaktikk>

Utdanningsdirektoratet. (2015). *Læreplan i kroppsøving* (KRO1-04). Hentet fra <https://www.udir.no/k106/KRO1-04/Hele/Kompetansemaal/kompetansemaal-etter-10.-arssteget>

Utdanningsdirektoratet. (2015). *Læreplan i kroppsøving* (KRO1-04) - Formål. Hentet fra <https://www.udir.no/k106/KRO1-04/Hele/Formaal?lplang=http://data.udir.no/k106/nob>

Vedlegg

Intervjuguide

1. Bakgrunnsspørsmål

- Alder?
- Antall år i skolen og hvor mange av disse i kroppsøving?

2. Hva er lærernes tanker om friluftsliv i skolen?

- Hvilke tanker gjør du deg omkring friluftsliv i skolen på et generelt grunnlag?
- I hvor stor grad blir friluftsliv bindeledd eller en del av et tverrfaglig opplegg?
- Hvilke tanker gjør du deg om friluftsliv i kroppsøving som emne?
- Hva syns du om emnets størrelsesomfang i læreplanen?
- Hva er ditt personlige forhold til friluftsliv?

3. Hvordan praktiserer læreren friluftslivsundervisningen?

- Hvordan planlegger du friluftslivsundervisningen i kroppsøving?
- Hvordan gjennomføres friluftslivsundervisningen?
- Hvilke kompetansemål ser du på som minst utfordrende å undervise i/om?
- Hvilke kompetansemål ser du på som mest utfordrende å undervise i/om?
- Hvordan arbeider du om kompetansemålene til læremål?
- Hvordan vurderer du i friluftsliv?
- Hvor stor andel er friluftsliv av den totale karakteren i faget?

4. Hvilke utfordringer opplever læreren med friluftsliv i kroppsøving?

- Hvilke utfordringer knyttet til friluftsliv i kroppsøving?
- Syns du at din egen kompetanse er god nok til å ha friluftslivsundervisning?
- Kan elevgruppen være avgjørende for god undervisning i emnet?
- Opplever du at skoleledelsen ønsker et fokus på friluftsliv på din skole?
- Hvordan opplever du at utstyrmangel kan bli en avgjørende faktor for undervisningen?
- Er læreplanen for ambisiøs?
- **Avsluttende kommentarer?**

Informasjonsskriv

10. januar 2019

Blir emnet friluftsliv i ungdomsskolen ivaretatt?

Studien er en intervjuundersøkelse blant lærere på ungdomstrinnet. Studien har som formål å undersøke hvilket syn, forhold og tanker lærere på ungdomstrinnet har om friluftsliv som emne i kroppsøving. Ved hjelp av tre problemstillinger så ønsker jeg å finne ut hvilket ståsted friluftsliv som emne har i ungdomsskolen. De tre problemstillingene er:

1. *Hvilke betraktninger har lærere i ungdomsskolen om emnet friluftsliv i kroppsøving?*
2. *Hvordan planlegger og gjennomfører lærere i friluftslivsundervisningen?*
3. *Hvilke utfordringer opplever lærere i forbindelse med friluftslivsundervisningen?*

Hva innebærer undersøkelsen?

Undersøkelsen innebærer å delta i individuelt intervju på ca. 25 minutter, som tas opp på digital lydfil. Intervjuet transkriberes og bearbeides av meg. Tidspunkt for intervjuet er januar/februar 2019. Intervjuet gjennomføres ved din arbeidsplass eller et annet sted som gjør det enkelt for deg.

Hva skal data brukes til?

Data skal brukes i min mastergradsoppgave som har tittelen: **Blir emnet friluftsliv i ungdomsskolen ivaretatt?** Avsluttende eksamen avlegges ved Nord Universitet i Levanger.. De data som hentes inn er ditt navn, e-postadresse og lydopptak. E-postadressen er innhentet for kontakt, navnet vil kun bli brukt som signatur på samtykkeerklæring og lydopptaket brukes for transkribering/analyse.

Hvordan behandles data?

Data behandles konfidensielt og i samsvar med bestemmelser om personvern. Det er frivillig å delta, og du kan når som helst å trekke deg ut uten å oppgi grunn. Det transkriberte datamaterialet vil ikke inneholde direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger.

Lydfilen og annet materiell fra studien slettes ved prosjektlutt mai, 2019, og datamaterialet vil da være anonymisert.

Min veileder på oppgaven er Idar Lyngstad, tlf. 957 78 167

Rettigheter

Informanten har rett til å be om innsyn, retting, sletting, begrensning eller kopi av de innsamlede data. Informanten har rett til å klage til Datatilsynet og kan også klage til Nord Universitets personvernombud på e-post: personvernombud@nord.no eller telefon 740 22 750.

Hilsen

Håvard Bjørshol Glimo

Samtykkeerklæring

Jeg gir med dette mitt samtykke til å delta i studien «Blir emnet friluftsliv i ungdomsskolen ivaretatt?»

Opplysningene gitt i denne studien behandles basert på mitt samtykke

Jeg er kjent med studiens formål.

Innsamlede data behandles konfidensielt og i henhold til bestemmelser om personvern. Lydopptak av intervjuet slettes etter at studien er avsluttet.

Jeg har muligheten til når som helst å trekke meg fra studien.

Sted og dato

Underskrift
